

6 oktober 1914

Rotterdam. Vluchtelingen.

De stoomboot Telegraaf II heeft gisternamiddag 251 vluchtelingen uit Antwerpen aan de Nassaukade alhier aangebracht. Het merendeel waren Belgen, maar ook Hollanders, Russen en Zwitsers waren er bij. Velen zijn gisteravond naar vrienden of familie in Den Haag, Amsterdam, Hilversum enz. vertrokken. De meeste Belgen waren vrouwen, wier mannen als dienstplichtigen te Antwerpen achtergebleven zijn. Het is de vrees voor de Zeppelins, zo deelden zij mee, die hen uit de belegerde vesting drijft. Van middelen waren zij niet ontbloot.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, vijf oktober.

Vandaag was ik in Essen om daar de quarantainestallen te bezichtigen, die de laatste dagen der vorige week inderhaast zijn ingericht om niet minder dan 3000 vluchtelingen, die in de meest jammerlijke toestand uit tal van plaatsen in de provincie Antwerpen zijn aangekomen, de allerarmsten, die alles van hun bescheiden have en goed in de geteisterde plaatsen hebben moeten achterlaten, onderdak en voedsel te geven. Niettegenstaande de grootste toewijding komen die verweduwd vrouwen, die talloze, vaak ook verweesde kinderen, de zuigelingen en oude invaliden nog aan kleding vrijwel alles, en zelfs ook aan voedsel tekort. Voedsel trouwens, en bijvoorbeeld ook kolen, daar komt in heel Essen door de invasie van ingewekenen meer en meer gebrek aan. Toevallig echter vernam ik aan het station, dat daar zoeven 16 spoorwagens met levensmiddelen uit Antwerpen waren aangekomen, die dit dorp met het naburige Kalmthout moet delen.

Maar over al deze dingen meld ik u nader uitvoeriger, omdat ik, laat hier teruggekomen, actueler nieuws heb mee te delen. Vanmiddag toch is de stroom van uitgewekenen uit Antwerpen opnieuw losgebroken, en nu stond de mensen letterlijk de angst op het wezen. Honderden en honderden brachten de treinen mee, en in de overvolle wachtkamers en daarvoor was de stemming troosteloos gedrukt.

Alle vluchtelingen stemden overeen, dat het nijpt in Antwerpen. Ook aan de posttrein uit Antwerpen, waarmee de trein van half acht uit Essen naar Rotterdam daar aansluiting heeft, en die anders uit een enkele locomotief met een postrijtuig bestaat, waren nu een reeks overvolle wagens gehangen, ter wille van de uitgewekenen. De Hollandse trein werd er tot in alle bagagewagens mee vol gestuwd, en hoe het verder moest gaan, wist het personeel niet, want uit Vlissingen was een even grote stroom vluchtelingen gemeld, die wachtten op aansluiting

Bij aankomst in Roosendaal van deze zwaar bepakte karavaan Antwerpenaren, moesten wij allen een soort quarantaine, tussen Nederlandse officieren door passeren op weg naar de visitatiezaal, een zeer nuttige maatregel op het gerucht, dat er onder de arme vluchtelingen gevallen van schurft zouden voorkomen. Een vermoeden, dat bij mijn weten niet bewaarheid is. Dokters in Essen althans verklaarden, dat in het kamp daar geen besmettelijke zieken waren.

De stroom van vluchtelingen uit Mol, Balen, Retie, thans ook uit Turnhout, naar hier vermindert niet. Velen blijven echter te Postel, waar het klooster der Norbertijnen (zogenaamde Witheren) en de boerderijen van baron de Broqueville velen opnemen. De meeste dorpen in deze buurt zijn overvol. Zo zijn bijvoorbeeld in een dorp

van 1000 zielen, waar reeds enige honderden soldaten en paarden ingekwartierd waren, nog ongeveer 200 vluchtelingen ondergebracht. Men moet zich niet voorstellen, dat deze mensen, eenmaal op onzijdig gebied gearriveerd, nu maar direct in een alleszins aangename positie verkeren. De meesten hebben weinig of geen geld bij zich. Afgezien van het kwetsende, dat voor hen al gelegen is in het, zij het ook tijdelijk, aangewezen zijn op de weldadigheid van hun naburen, kan hun maar weinig aangeboden worden. Met de gemeentekassen, die bij gebreke van particuliere hulp of bijdragen in de kosten moeten voorzien, dient in deze tijden zuinig te worden omgegaan, terwijl vermogende particulieren in deze dorpen zeldzaam zijn. Vele vluchtelingen moeten zich dus met een strolager in een of ander leegstaand gebouw als verblijfplaats voor dag en nacht en met soep, brood en koffie als enige voeding vergenoegen. Enigen hebben zich daarom tot hulp bij de landarbeid aangeboden (in andere bedrijven is al werkloosheid genoeg), maar veel gelegenheid is hiervoor niet. Het ware te wensen, dat enig comité voor vluchtelingen hier ingreep.

Verder noordwaarts Brabant in te trekken en zo allicht een betere verzorging te bekomen, daartoe zijn de Belgen niet te bewegen. Ze willen allen zo dicht mogelijk bij de grens blijven, om bij het eerste bericht, dat hun hoop geeft op een rustig verblijf van enige duur in hun woonplaats, weer naar huis te trekken.

Van de Limburgse grens.

Met seint ons uit Roermond:

Honderden inwoners vluchtten naar de Nederlandse grensdorpen.

Roosendaal, 6 oktober.

Gisterenavond in die propvolle trein uit Essen naar Roosendaal was er in mijn coupé op het allerlaatste nog een aardig jong gezin goedig bijgeduwd door de lachende conducteur. Het was een knap paar mensen, met twee allerliefste kinderen. Een schootkindje nog, dat de moeder zo glunder lachend tegen zich aan drukte, en een jochie van een jaar of drie, parmantig met zijn nieuwe rijglaarsjes op het rode kussen. Ja, vertelde de jonge moeder en er was een koortsige gloed in haar donkere ogen, nu was het er niet langer uit te houden. Altijd dat schieten van de kanonnen te horen, dag en nacht door, dat je geen ogenblik durfde te slapen, die benarde vrees voor watergebrek, en almaar door die treinen met gewonden. De buurvrouw beneden was geroepen om in het hospitaal afscheid te nemen van haar man, die daar lag met een schot in de borst. Nu moest hij mee in het grote transport naar Oostende uitwijken. En dan ook de scholen voor het eerst allemaal gesloten. Toen was ze meteen haar jongste hier uit het kinderziekenhuis gaan halen, hij was nu wel beter van zijn bronchitis ... En angstig stak zij de vingers in de oren: oh, dat gebulder van het geschut, het was of zij het nog altijd hoorde. "Daar went men aan", verzuchtte een heer over ons, in wie ik later een van de populairste kopstukken uit België herkende, die even overkwam, om zijn vrouw en kinderen, die in een Brabants klooster gastvrijheid vinden, te gaan bezoeken. "Dat schieten is het ergste niet, maar o, die vluchtelingen, altijd en altijd nog maar weer in lange stoeten, weggebrand uit onze schone dorpen, weggedreven met de bajonetten, of in een paniek voortgevlagen voor de verbijstering van de granaten, met de doodsangst nog steeds in hun wezen."

"Gisteren", vertelde de jonge vrouw vertederd, kwam er bij ons een kruiwagen voorbij met koffers en zakken, waar een kind in een wiegje tussen stond. Vijf kinderen liepen er omheen, lieten zich meeslepen, huilend en doodvermoeid aan de rokken van moeder,

die het wagentje duwde. Haar man was gefusilleerd, haar woning platgebrand. Drie dagen lang was zij zo voort komen zwoegen naar Antwerpen toe. En wat wacht haar daar?"

Afgemat liet de om zijn zeggensmacht zo invloedrijke volksman het hoofd achterover leunen, bleek, en met de scherpe trekken van zorg gesneden in zijn spirituele gezicht. Toen legde hij beide handen bevend op zijn verwaakte ogen, als om de visioenen van zijn arme volk af te weren.

Maar in Roosendaal op het station vertelde een lid van het comité mij, dat daar een uitgeputte vrouw was opgenomen in een asiel. Een uur geleden was haar een kindje geboren, toen de Duitsers moeder en wichtje uit het kraambed hadden verdreven, omdat de buurt daar zou worden opgeblazen. Vijf dagen lang was zij vluchtende geweest, meestal te voet, een enkele maal door een voerman een eind meegenomen, eer zij hier de stad had bereikt. Toen ik vanmorgen er naar vroeg, hoorde ik: kraamvrouw en kindje maken het goed. De menselijke natuur schijnt dan soms ook wel onverwoestbaar.

De sterkste indruk daarvan heb ik gisteren in Essen gekregen, waar er 3000 van die opgejaagde bewoners uit de mishandelde dorpen bijeen liggen in het stro van de quarantainestallen.

Wat de vluchtelingen betreft, o ja, dat was jammerlijk. De dames uit het dorp waren oververmoeid van haar liefderijke zorgen! Er lagen er reeds van te bed, overweldigd door het langdurige boterhammen snijden, soep opscheppen, rondvragen om kleren en dekens. Want deze vluchtelingen waren allemaal doodarme mensen van boven de eerste fortelinie. Uit Heist-op-den-Berg, uit Wilsele, Lier, Kontich, Herentals, Herenthout, maar ook van rondom Leuven, en verder.

De gegoede lui trekken daar wel weg op tijd en stond, maar de armen wachten het laatste ogenblik af om have en goed te verlaten. Tot de verwoesting komt, van schieten, van branden, van hakken en ontploffingen en dan moeten ze, met de dood op de hielen, ten laatste toch gaan lopen. Vaak barrevoets, zonder geld, zonder iets meer dan ze toevallig aan het lijf hadden, de kinderen soms enkel in hun hemdje.

En dat vluchtte dan alles naar Antwerpen toe, naar de stad, waar ze die duizenden hongeraars nu in de vesting niet kunnen velen. Daarom heeft de gendarmerie dat volk dan telkens op de eerste treinen naar Essen gezet, naar ons dorp, hier aan de grens, waar we er nu van zaterdag af 3000 hebben, en dan nog een honderd of wat ingekwartierd op eigen kosten bij de bevolking.

Inderhaast zijn toen de quarantainestallen tegen de ijzeren weg proper gewit, er is stro uitgespreid en rondgevraagd om nog dekens tot de mensen hier ook niets meer hadden. En daar zitten we nu, overvol. De zakken meel en alles, wat ons door het gouvernement uit Antwerpen nog toegestuurd wordt, verbakken de bakkers tot broden, dag en nacht voort. Maar 3000 monden slokken dat aanstonds weer op.

Ja, de welgestelden gaan maar allemaal door naar uw land. Dezen hier hebben niets, mogen niet over de grens, en wij zitten er mee om voor hen te zorgen. Maar nu moest ik verontschuldigen, het diner ging beginnen en ik begreep: met meneer pastoor.

De statie voorbij, langs de ijzeren weg tot over de barrière, waar het Hollands gebied aan grenst. En op het pad erheen zag ik de sjofelaars al lopen in het druilerige licht, doelloos, de koppen gebogen. Hun vale plunje, klam van de motregen, één van toon met

het herfstloof van bomen en heggen, die troosteloos stonden te druipen. En het lome geklep van de klompen scandeerde traag hun trieste verveling.

Op mijn vragen keken ze me verwezen aan, begrepen eerst niet in hun suf getobde hersens. Dan antwoordden ze stug, kort, gebeten. Ze kwamen uit Turnhout. Op een ochtend ging daar de Zeppelin overheen en meteen was alles gevluht. Hun toon was schamper. Misschien was het loos alarm geweest, maar een mens wacht het laatste niet af. Die nog kan wacht niet op een Duitse bajonet dwars door z'n pens.

Weet u nog wat van, van Turnhout misschien?

Wij weten niets, en, mokten ze, nou liggen we daar als vee in de stallen. 's Nachts koud, want er zijn geen dekens genoeg. De kinderen janken, de vrouw liggen maar te zuchten en om hun mannen te roepen. Er zijn al zoveel venten kapot. Dat ligt in het stro, dat kinderpak bedoet zich, en geen draad schoon goed heeft een mens. Nou, bovendien krijgen we sedert gisteren maar tweemaal daags meer te eten, tot het helemaal op raakt. Het land stukgeschoten, de mensen hun hebben en houden verbrand ... Een met een "Ja, recht uit, dan kom je er vanzelf," draaiden zij af.

Uit het hoge masthout zag ik onze aan flarden gestormde vlaggen waaien, traag hangend nu slap en nat. Onze grensposten stonden er het arme volk te troosten. Langs een huisje, staminet en winkeltje van Hollandse sigaren, juist aan de grens, volgt een aardig laantje de weg naar de barakken. Daar was het vol vluchtelingen, in de bitter vochtige geur van het dorre blad. Hun klompen, hun verlopen pantoffels, hun gapende schoenen zuigende in de drassigheid. En met een starre doelloosheid in de ogen. Moedeloos,

ellendig verkommerd, zo stumperig schuw, om de rampen van de oorlog als gebroken.

Waar wachten zij op? Wat zoeken zij met die verterende blik door de mist over de sombere velden, waar de regen gestaag blijft vallen? Waar heb ik dit meer zo gezien, zoek ik in mijn journalistieke herinneringen na, diezelfde stomme, verbeterde opstandige en ook weer suf geleden ellende. En plots herinner ik mij met een schrik: de ramp in de Radboutmijn, de laaiende brand in de groeven, de honderden kerels daaronder opgesloten in die hel! En de rondwarende mijnwerkersvrouwen, de moe verflenste kinderen over de drassige terreinen in de herfstige regen, met nog een vonkje hoop, maar telkens die krampen van pijn ... Tot eindelijk het noodlottige bevel werd gegeven: de schachten worden onder water gezet. De brand moet geblust, er valt niets meer te redden. Toen het uitgieren van wanhoop, en de rauwe verdoving van niet door te denken leed.

Ook hier weer de vrouwen, bleek, verwaarloosd, vuil, ongewassen, met flardige kleren in stomme versuffing, bedeesd voor den vreemde, haar kinderen om zich vergarend, haar zuigelingen in groezelige pakken drukkend tegen de voedingsbron van hun borsten. Of overprikeld aan het snauwen, aan het tieren tegen het onnozele grut, dat lachend en stoeiend rondloopt. De risten van meiden, van jonge moeders, zwijgzaam, uitgesproken over haar rampen, met de wollen doeken om de vervallen gezichten, de rode, de zwarte, de helblauwe sjaals over het hoofd. De kerels er achter, wat ongunstig met die slampamperige Belze-petten, hun nekken bloot. "Doe toch uw pet af", maant flemend oud moedertje haar kleinzoon, als ze schichtig naar de bezoeker opziet. En dan opeens een welgedane dikke zus, die een klein broekenmanneke opzwaait, die hem opzwaait in haar armen en hem zoent, de mond in zijn

paffe wangen gedrukt. “Ach arme! Zijn vader doodgeschoten, zijn moeder door een obus de kop afgereten.”

Op de roestig vervallen ijzeren poort staat met krijt geschreven: om 8 uur binnen. En: verboden toegang. Als troepen zigeuners hangen ze hier besluiteloos rond. Zo kom je in het schilderachtige kamp der warmbruine baksteenstallen, een menigte bijeen gebouwd, allemaal onder de laag gespreide, rode daken. Het fijne loof van nog groene acacia's weelde er tussen, over kleine tuintjes met uitgebloeide najaarsbloemen. Een klimroos tegen een stenen muurtje laat zwaar haar natte bloesemblaadjes vallen. En in de rosdoorgloeide blauwe schijn van rook uit een houtvuur staan er verscheidene rondom te kijken. Een paar kerels geven er de te lang gespaarde kracht van hun spieren aan het vervaarlijke hakken van bomen en stronken. In een grote ijzeren ketel geurt soep.

Mannen van de burgerwacht, met de Belgische driekleur om de arm, zorgen zo een beetje voor de orde, in de wezenloze verwarring van overbevolking. Even wachten, vraag ik. Want ik wilde graag optekenen, dat daar op het geteerde onderwandje van zo een stal, waar ik binnen in het kalkwitte licht op het gouden stro hele families neergestrekken zie zitten en liggen tussen de bonte bundels van hun geredde prullen, met krijt staat aangeschreven: “Biecht om 2 uur; missen zondag 7 ½ tot 8 ½ uur, uitsluitend voor de vluchtelingen.”

Te Antwerpen is gisteren de volgende kennisgeving afgekondigd:

De luitenant-generaal, bevelhebber der versterkte stelling van Antwerpen, verzoekt de burgemeester het volgende besluit te doen kennen.

De personen die de versterkte stelling van Antwerpen verlangen te verlaten, kunnen dat vrij doen.

Het is goed verstaan dat gedurende gans de duur van de belegeringsoperaties, geen enkele toelating zal gegeven worden om terug in de stelling te komen.

Luitenant generaal bevelhebber,

Deguisse.

Antwerpen, 3 oktober 1914.

De burgemeester,

J. Devos.

Duizend Belgische kinderen.

Het bestuur der vereniging "Tehuis voor Belgische Kinderen", gevestigd te Amsterdam, Herengracht 521, zoekt binnen 14 dagen voor 1000 van hen plaatsing in Hollandse gezinnen.

Duizend lijkt een groot getal, maar als alle bestaande comités en gestichten daarin willen meehelpen, zijn er spoedig 1000 hongerende, dakloze kinderen veilig en wel in Hollandse gezinnen of gestichten ondergebracht.

Helpt dus gij allen, die het geteisterde België van de zorg over al die onschuldige slachtoffertjes van de oorlog wilt ontlasten! Zegt niet, we hebben hier in Holland ook arme kinderen! De toestanden hier, zelfs de allerslechtste, zijn niet te vergelijken met die in België, waar alles, wat niet de landsverdediging betreft, gedesorganiseerd is, zelfs de armenzorg.

De rijke mensen die anders veel aan de armen geven zijn of gevlucht of geruïneerd. In Antwerpen bijvoorbeeld werd kort geleden voor

de armenzorg een miljoen frank nodig geacht, men kreeg echter slechts 200 frank bij elkaar.

Er wordt in België in alle streken waar de oorlog woedt vreselijk gebrek geleden. Engeland geeft een schitterend voorbeeld van menslievendheid. Volgens een officieel persoon uit Antwerpen vertrekken daarheen elke dag ongeveer 1000 Belgische kinderen; thans zijn er ongeveer 65.000 ondergebracht. De stad Leeds heeft er 5000 aangevraagd, en zo zijn er meer voorbeelden.

Vertrouwend op de bekende liefdadigheidszin onzer landgenoten, heeft de voorzitter het erop gewaagd de plaatsing van 1000 kinderen, afkomstig uit de meest geteisterde streken van België, voor onze rekening te nemen, en we hebben wel vertrouwen daarin te slagen. Helpt ons dus, vooral gij katholieken, want de overgrote meerderheid der kinderen is katholiek en ons streven is, zoals men weet, geloof bij geloof en zoveel mogelijk stand bij stand. Dit principe hebben wij bij de plaatsing steeds getrouw gevolgd en zulks met het meeste succes, ofschoon tot dusverre velen moesten worden teleurgesteld, daar wij niet steeds die kinderen voor hen konden vinden waarom ze gevraagd hadden. Zij worden echter niet vergeten en bij elke groep kinderen die ons wordt toegezonden, worden de verlanglijsten nauwkeurig nagezien.

Duizend kinderen, lezers, vergeet het niet en help ons de naam van Nederland als weldadig land hoog te houden, maar help spoedig, want wellicht wordt binnenkort het verkeer met Antwerpen en België geheel verbroken en dan kunt ge niet meer helpen al zouden jullie nog zo gaarne willen.

Vergeet ook niet onze penningmeesteres mevrouw E. Swagemakers, van Breestraat 68 Amsterdam, die nu voor onze

vereniging veel geld nodig heeft in deze zware dagen. Weliswaar ontvangen wij van alle kanten veel steun en hulp. Overal vormen zich daartoe comités. Stoomvaart- en tramwegmaatschappijen hebben gratis boten en motorwagens beschikbaar gesteld voor het vervoer der kinderen, terwijl ons door kloosters en grote maatschappijen tijdelijk gratis onderdak voor de arme kleinen werd aangeboden (wij komen later op dit alles in onze rapporten uitvoerig terug), maar er komt nog heel wat meer kijken bij een dergelijke onderneming zoals: spoorwegvervoer, voeding, enz., en onze geldmiddelen zijn zeer karig. Daarom lezers voor het laatst: vergeet niet dat we binnen 14 dagen 1000 arme Belgische kinderen moeten plaatsen, waarvoor uw hulp dringend wordt ingeroepen.

7 oktober 1914

Volgens betrouwbare schatting bevinden zich thans te Breda en omliggende gemeenten 2000 vluchtelingen. Velen van hen zijn van voldoende geldmiddelen voorzien en huren kamers of leegstaande huizen, teneinde hier het verloop van de oorlog af te wachten. En steeds brengen de treinen nieuwe toevoer.

Een groot aantal vluchtelingen, merendeels afkomstig uit Antwerpen en omstreken, is evenwel van alles ontbloot. Het is voornamelijk met dezen, dat zich de Bredase commissie tot ondersteuning van vluchtelingen bezighoudt. Deze commissie, nauw samenwerkend met het hoofdbureau te Amsterdam, is de hele dag in de weer, om de grote nood zoveel mogelijk te lenigen. Voor onderdak bij particulieren te Breda en in andere steden der provincie wordt gezorgd. Zij, die willen doorreizen, ontvangen reisgeld tot aan de plaats van hun bestemming. Bons voor voedsel en tijdelijk onderdak worden verstrekt, het Leger des Heils belast zich met de voeding en van gemeentewege zijn lege huizen

beschikbaar gesteld, om de daklozen tijdelijk onder te brengen. Ook in de protestantse kerk te Ginneken en in een vergaderzaal zijn vluchtelingen onder dak gebracht.

Belgische kinderen.

Men verzoekt ons te melden, dat voor de huisvesting van de 1000 Belgische kinderen, waarvoor gisteravond een oproep in ons blad heeft gestaan, reeds meer aanbiedingen zijn ontvangen dan kinderen te verzorgen zijn.

Vluchtelingen.

De Telegraaf III, gistermorgen om 7 uur uit Antwerpen vertrokken, is gisteravond te ruim half zes aan de Nassaukade alhier aangekomen, medebrennende 330 vluchtelingen. Het grootste deel waren weer Belgen; voorts een aantal Hollanders, die jarenlang in Antwerpen hebben gewoond en nu uit de geteisterde stad de vlucht hebben genomen.

Onder de 330 vluchtelingen bevonden zich een 25-tal kinderen, voor het grootste deel wezen. Ze werden in ontvangst genomen door de heer C. Brands van Amsterdam, die als bestuurslid van het Steuncomité voor Belgische vluchtelingen en andere slachtoffers en van het te Amsterdam gevestigde Tehuis voor Belgische kinderen ook bij de aankomst van de Telegraaf III tegenwoordig was.

Er werden met deze boot honderd verlaten kinderen verwacht, doch, naar men ons mededeelde, was het aantal reizigers gisterenmorgen zo groot, dat de meeste kinderen moesten achterblijven. Het plan bestaat nu, deze week een extraboot te laten varen, die alleen kinderen zal meebrengen.

De 25, die gisterenavond met de Telegraaf III meekwamen, zijn met een extra tram voor de nacht in enige gestichten alhier ondergebracht. Vanmorgen vertrekken ze naar Amsterdam, blijven daar drie dagen in observatie in een gebouw aan de Kloveniersburgwal, door de gemeente daarvoor afgestaan, en dan worden ze opgenomen in de gezinnen, die zich daarvoor hebben aangemeld.

Voor de uitgewekenen.

Uitgeweken Belgen, die geen onderkomen hebben, alsmede landgenoten, die gaarne aan nette vluchtelingen kosteloze opneming willen verschaffen, kunnen zich om inlichtingen wenden tot de heer A. Robertson W. Azn., lid van de Centrale Commissie tot behartiging van de belangen van naar Nederland uitgeweken vluchtelingen (Bureau Vereniging voor Vreemdelingenverkeer, Zuidblaak 62, telefoon 8526). Aan dit adres kunnen ook giften voor de uitgeweken vluchtelingen worden gezonden, die door de heer Robertson zullen worden afgedragen aan het Nationaal Comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers, gevestigd Kalverstraat 64 te Amsterdam.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 6 oktober.

De man van de burgerwacht liep naast mij mee, stal in stal uit van het vluchtelingenkamp. Maar hij was er met zijn gedachten niet bij. Hij liep maar, en tuurde en gaf mij plichtmatig antwoord, zoals alle mensen hier aan de grens nu mat en afgetrokken met u spreken, dof, aldoor in die beduchtheid, in die vrees voor het onbekende, dat daar iedere dag onheilspellender dreigt naarmate het gevaar dichter aandoemt op Antwerpen, op hun stad.

Hij liep naast mij binnen in dat lange, lange complex van de witgekalkte stallen, de goten aan weerskanten, en de cementen drinkbakken voor het vee. “Hier is de recreatie”, zegde hij toonloos, “hier wordt gegeten.” Stapels blanke commiesbroden werden er tot bergen van boterhammen gehakt. Over tonnen en schragen lagen de planken, tuinstoelen ertussen, aan weerszijden van de tafels, meters en meters ver. “Maar we kunnen ze niet vaker dan tweemaal maar voederen: drieduizend zijn er, drieduizend”, verzuchtte hij zwaar. “En overal in het land diezelfde ellende. Hier kunnen er goed 400 zitten. Vannacht om half twaalf hadden we de laatste. We hebben geen keukens, we hebben geen kolen in de hele parochie, en leeftocht maar krap. We kunnen het niet drie maal daags toebereid krijgen. ‘s Morgens brood, brood met vet, met gelei, daar hebben we een menigte vaten vol van gekregen. En dan krijgen ze voor elk maal een bon. Maar elke vrouw haast heeft haar kinderen: voor elke zuigeling nemen ze seffens een kaartje. Drieduizend, dat zijn 8000 boterhammen. En voor het brood hebben we nog maar 1500 kilo meel, patatten nog 8000 kilo gekocht, maar gisteren alleen zijn er 1000 kilo van geschild.”

Haast fluisterend sprak hij, beducht en toonloos, zijn denken weg in de raadselachtige duistere toekomst. En horende doof. Doof zelfs voor de wrede martelverhalen van al die stumpers, die naar ons opdrongen, benieuwd, in de hoop misschien op goede tijding, en hunkerend of ik kwam om hen te helpen, om uit te delen, veel geld, schatten geld. Flemend vroegen de vrouwen, en wezen op de armelijkheid van hun kinderen, wezen langs eigen lijf de sjofelheid van hun kleren. Hemdjies, vroegen ze, luiers, een mantel, een paar rode schoentjes maar, voor dat kleine meisje? Die drie kleintjes, ze zijn met niets aan de voetjes gevluht. “En deze dan, deze dan?”, wezen de mannen, en fanatieker drongen zij op; de koppen rood hartstochtelijk, zwollen hun fluisterstemmen tot schreeuwen aan.

“Deze vrouw heeft er 11” ... “Elf?”, werd de ziel als uit haar verdooving wakker. “Elf?” En haar droog geschreide ogen tuurden rond en haar bevende handen zochten de blonde kopjes strelend. “Elf kinderen”, schreeuwde uitgelaten een oude man, en haar vent hebben ze kapot geschoten.” “Ja, ja” ... knikte verwezen de moeder, en zij zocht weer, duwde haar dochtertje naar mij toe, haar oudste van nog geen 16 jaar. “Die was er bij, jij was erbij, toen ze vader hebben doodgeschoten. Vertel het maar aan de meneer.” En het meisje ging stokstijf staan, en met een radde tong zegde ze het op, voor de zoveelste maal, van dat zij waren uit Hombeek bij Mechelen, en dat de Duitsers toen kwamen, en dat de Belgische soldaten vuurden vanachter de heg voor hun huis, en dat ze terug schoten, en vader toen neerviel, en hun huis werd verbrand, en de koe, ja die ook.”

Een grommen van haat ging er op uit de kring, zo sisten hun vloeken tussen de tanden.

“Nee”, zegde de moeder weer, met die onwezenlijke dromerige stem, “van onze koe, dat weten we niet ...”

“Weten wijlie ook niet”, beaamde een andere vrouw, “maar het zal toch zo wezen ...”

“De mensen bennen gaan lopen”, baasde een jonge kerel met een griezelig gehechte wond in zijn neus, “ze weten het niet. Drie koeien had hier de man van die vrouw, drie koeien, een paard en zes varkens ...”

“Och, je moet de mensen hier horen klappen” viel een beverige oudgediende in, geleund op een stok, en de hijgende borst met medailles behangen. “Daar, daar ginder leggen er, die hadden van ‘t winter al hun beesten dood, en nu zijn de Duitsers gekomen, en

het stalletje was stuk voor stuk weer gevuld, toen ze er een bom in hebben gedonderd.”

“Maar die haar vent dood, dat is nog het ergste”, vleide een jong vrouwtje met tranen in de ogen zich tegen haar man.

“O, venten genoeg hier van de vrouwen kapot gemaakt of door de Duitsers meegevoerd.”

En toen we aan de andere kant weer buiten kwamen, stonden we aan die vredige driehoek van klaver, als een hofje met de stalen er om, en aan het raster hingen nog maar uitgewassen lompen te drogen, de windseldoeken meest. Want ontelbaar zijn de zuigelingen, zag je er de vrouwen neerzitten met hun wichtjes aan de borst. Zag je de grotere rond krioelen, gezinnen van veertien, twee in het leger, mannen, vrouwen, jongens, meisjes, alles dooreen, zoals ze hier 's nachts door elkander in het stro te slapen gaan liggen, merendeels gekleed uit gebrek aan dekens. Eén vrouw zat er, helemaal versuft, met drie kleintjes, die sliepen in haar rok om zich heen En jonge liefde zag je er, broeierig bijeen gekropen, weer nieuw geboren worden. En moeders, met een drinknapje, door hun kindertjes bekropen, die de mondjes open sperden als jonge spreeuwen. En een troosteloze oude, de witte haren losgewoeld over haar rood beschreide gezicht. En rillige kinderen, als zieke vogeltjes in elkaar gedoken.

“Het is alles veel te dicht opeen,” klagde een stevige boerin. “Het is maar armoede voor die kleine wichtjes, meneer,” teemde een grootje meewarig. “Och mens” snauwde een glundere dikke kerel “het is nou zo, het is in oorlogstijd.”

“Ja” werd mijn leidsman zich opeens weer bewust, “ze pruttelen nu wel. Maar wat moeten we? Er is geen tijd om al die borden te

wassen. Ze worden maar zo een beetje uitgeveegd ... Maar het meeste nog zitten we met die 2000 kinderen, want dat houdt niet op, dat blijft niet wachten. De eerste nacht al kwam er een in het kinderbed. Die heeft nu haar stalletje alleen. En nu vanmorgen kwam weer een vrouw gevlucht, die onderweg in het dorp is bevallen. Pap zullen we ze geven, zeggen de heren van het comité. Maar er is geen rijst meer te krijgen, geen groenten, voor 3000 mensen!

“O, en zoals zo toch aankwamen. Schreeuwend, schreiend, verscheidene bijna naakt. Van de een was de man, van de ander de vrouw doodgeschoten. Een was er, die had haar kind aan een bajonet zien steken. Op een avond kwamen er 20 gezinnen, zonder een vent er meer bij, omdat alle mans en zonen door de Duitsers meegepakt waren. En van alles is er voor nodig: kleren, schoenen, bonen, erwten.

Toen kwam de directeur in het kamp, en nam mij over. Zojuist was hij terug uit de belegerde stad, waar hij om voedsel voor zijn armen was gaan vragen. En ze zouden sturen, sturen zolang het nog ging, van wat zij missen komt.

Maar meteen werd zijn hulp weer gevraagd voor het poortje van het eethuis, waar nu de borden soep opgeschept waren door reservetroepen van nonnen, zelf gevlucht, uit de kloosters, en die de oververmoeide dames van het dorp vervingen.

En nauwelijks was er gewaarschuwd, of de stormloop begon, het geduw en gedrang op het eten af, daar voor dat lage deurtje, dat weldra bezweek. En meteen waren de jongens, de mannen over de banken geklauterd en slorpten ze klokkend de gulzig gelepelde soep. Heel voorzichtig geleidde een dochter haar blind oud

moedertje door die opstand naar nog een open plaatsje. En wat wonderlijk zat daar die vrouw met die spichtige kippenpiek op haar scheef gezakt hoedje. En de moeders die zo gretig hun kindertjes heen dreven naar de volle borden, als een kloek haar kiekens. En iedereen is nu gelijk, suste een oud kereltje de jonge bazigheid.

Toen verscheen er een burgerwacht en schreef weer bij met krijt op de deur: "Men vraagt de familie Schuyten van Mechelen. Petrus van Hoog zoekt zijn vrouw en kinderen van Lier ..." Zo schreef hij ernstig almaar door.

Maar inmiddels kwam er plots een heftige drift van mensen uit de al de stallen naar de poort. Daar sloegen twee mannen het Handelsblad van Antwerpen aan. En ze lazen het grote opschrift: "De toestand voor Antwerpen onveranderd." Dat wisten we al lang, riep er een. En loom en bezwaard keerden ze door de schemer traag weer terug, en zetten en legden zich neer in het stro, om het onbestemde noodlot af te wachten.

Op het onverwachts is de vloed van vluchtelingen die over Essen ons land bereiken, vandaag weer opmerkelijk verminderd. Zelfs de trein van vanavond 8 uur hier in Roosendaal bracht maar heel enkele uitgewekenen mee. Er hadden geruchten gelopen van 35.000 mensen op weg hierheen. Maar nu was het aantal dames en jongelui met de roodgestreepte witte banden om de arm, die zich in overleg met het steuncomité beschikbaar hebben verklaard om de onbemiddelde Belgen hier in de katholieke kring onder dak te brengen en daarheen te begeleiden van het station af, veel talrijker dan dat der vluchtelingen. De enkelen die meekwamen, reisden trouwens door naar Holland en naar Vlissingen. Want verscheidenen ook van hier steken er naar Londen over.

Vanmorgen zijn een honderdveertigtal arme uitgeweken, die in Roosendaal verblijf hielden, onder geleide naar Haarlem gebracht.

Van de toestand aan de Nete weten de mensen die zojuist uit Antwerpen kwamen, weer nog minder dan wij.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 7 oktober.

Toen ik gisteren te Essen uit de ellende van het kamp der 3.000 arme vluchtelingen terugkwam, zal het 4 uur geweest zijn. Maar er hing reeds een vale schemer over het land en een kille mistigheid steeg er op uit de kaal geogste akkers. Als een donkere wolkenbank doemden de herfstbossen op aan de kim. Traag bleef de motregen vallen uit de roerloze lucht.

Voor mij uit stapten langzaam twee oude mensjes, voorovergebogen naast het drassige pad. De vrouw, in haar grauwe sjaal met een neepjesmuts om het rimpelige gezicht, haar man in het sluike pak, zoals bij ons de armenhuismannetjes dragen. Ze waren ingekocht in het gasthuis, vertelden ze me en samen telden ze 170 jaar. "Maar dit hadden we niet meer mogen beleven," verzuchtte het vaartje. En dan weer zegde het besje met haar zangerig klein stemmetje topperig voor zich uit: "Er was toch in Belgenland zo menige mens, die zijn kost zo schoon verdiende ... Het was toch zo een rustig landje." Dan sponnen ze hun sombere gepeinen weer voort. En terwijl ze met de rug van haar pezige hand de tranen veegde van haar schreiende ogen: "Ik heb maar meelij met zoveel onnozel jong bloed, dat er vloeit. Hun ouders kosten ze zo goed gebruiken."

Aan het station vertelde de madam achter het buffet met haar schuwe gazelleogen en een oosterse weelde van fonkelende ringen om de fijne vingertjes, dat er geen trein naar Holland ging voor half acht 's avonds, Belgische tijd. Een goede drie uur dus nog wachten.

Het dorp lag in vale donkerte, nergens zag je licht branden. En uit de duisternis hoorde je telkens dat geheimzinnig dompe gefluister van de beducht samengeschoolde mensen. Wat opgewonden gendarmen trokken telkens in versnelde pas langs de bomenweg naar Kapellen en ving er de voetgangers en de wielrijders op, bruusk hen aanhoudend, en vragend naar hun papieren. Een enerverende onrust hing er in die naargeestige schemer, van de regen doorruist. Nu en dan klikten zware druppels neer van de herfstbomen. Maar in het halve licht van de wachtkamers was het al evenmin uit te houden als buiten. In die rommelige zalen zaten nu troosteloos en doodvermoeid honderden, meest welgestelde, vluchtelingen, onder het urenlange wachten op de Hollandse trein. Hun drukke gesticuleren was verlamd, hun radde geklap verstomd. Zwijgzaam zaten ze bijeen, met hun geredde bagage rond zich heen, telkens de ogen geloken in de bleke gezichten, tot er weer een zijn zorgen begon uit te fluisteren, en allen verschrikt overeind kwamen. Een oude dame in het weduwekleed, de zwarte sluier om de kapothoed, was door haar verpleegster op een bank ter ruste gelegd. Telkens dommelde zij even, dan boog de ernstige zuster weer over haar heen om haar zachtjes snikken weg te troosten.

Een hele drom van nonnen in donkerbruine habijten, de ogen neer onder de witte kappen, trok er door, als in een plechtig droeve processie. Twee aan twee droegen ze haar bundels kleren. De rector, die haar vergezelde, zegde tot een oudere geestelijke: "Zij waren, les soeurs de pauvre Claire, uit het Antwerpse klooster ontvlucht, waar ze in geen 50 jaar met de buitenwereld in aanraking

waren geweest.” Verwezen liepen ze voort door de massa. Een heel oud zusterke werd door twee anderen onder de armen in een rijtuig gedragen.

Het verontruste en zorgelijke gezwatel werd zo bedrukkend in die benauwde zalen, waar de rook van sigaretten en pijpen bleef hangen in het halve licht, omdat de grootste spaarzaamheid met gas en elektriciteit vereist was door kolengebrek. In de derde klasse hal zaten de vrouwen rondom samengedrongen op de banken met haar kinderen, die slaperig en onwennig drensden. Moeders vroegen haast bedelend om wat melk voor de kleinen aan de buffetten, maar alles was op. Er was ook niets eetbaars meer te krijgen. En dan doorzochten ze maar weer hun povere bagage, en vonden het niet, en wachtten weer verder, daar op de drempel van het goddank nog vreedzame Holland. “Want, zegde er een, in België is het overal hetzelfde.”

Traag gingen de minuten voorbij, talmde besluiteloos lang de grote wijzer op de klok, om weer een streepje verder te springen. En almaar vermoeider zakte de stemming in. “Het is of wij wachten” hoorde ik een dame zeggen tot haar man, “het is of wij wachten aan een sterfbed, op de dood, meende hij week, van onze stad”.

Dan stond er weer een, zich vermannend, uit het verlamdende zitten op, liep wat rond, en las langs de wanden de aanplakbrieven. “De vrouwen, wier namen op deze lijsten voorkomen, en allen vertoeven in het Oranjehotel te Scheveningen, zouden gaarne inlichtingen bekomen over de navolgende personen.” “Het is verboden om over alle land- en zee grenzen erwten, droge groenten en andere eetwaren uit te voeren.” Maar in een nu frivole bontheid van kleur pronkten er ook de affiches voor de riante plages d’Ostende, verlokkelijk juffertje in haar rode badpakje. “Décidez

vous à passer vos vacances aux délicieuses et riantes plages anglaises”. Zwitserland riep in dikke letters naar de bergen, voor de wintersport! Tentoonstellingen te Reims, Anglo-Américain ...

Maar voor de statie in die glimmend zwarte straat rot de bevolking telkens weer gejaagd samen, als in een paniek en dringt hartstochtelijk op om de afgejakkerde en bemodderde rijtuigen, waar steeds nog nieuwe vluchtelingen ijlings uitkomen, schichtig om zich heen ziend. En neen, neen, zij weten uit Antwerpen niets. “Zijn de Duitsers toch nog niet hier?” Vraagt een oude dame verward. Het volk rondom, mokkend stil, ontspant zich even, goedig sussend. Maar in de schijn van de rijtuigenlampen zijn hun gezichten strak, met een onheilspellende gloed in de ogen. Het is een spanning van onrust, een gloed van haat, en vooral die afgetobde vermoedens, tot flauw worden toe. Geagiteerd vegen gendarmen dan opeens de voorhal der statie weer leeg, alsof het nu aanstonds zal komen. Aan het kokette madammeke achter het buffet, met haar coiffure als een kunstig gesmede kroon van gouden haar, en haar teder doorlichte gazelleogen, vraag ik of er dan toch niets te eten zou zijn te krijgen. Ze ziet mij aan, als ontwakend uit een sprookjesdroom te midden van al deze gruwzaam stomme realiteit, en dan fluistert ze mij in het oor, dat ik eens moet proberen in het hotel aan de overkant.

Maar daar zijn de gordijnen dicht en een zwakke lichtschijn druift er door de kieren. De motregen wordt huiveringwekkend kil. Deur afgesloten, op het bellen doen ze niet open.

Doch nu zie ik een geestelijke die achterom gaat door een wijde donkere poort. En ik vermoed zo, dat hij de weg wel weet. Dus volg ik hem, door de geheimzinnigheid van een tuintje, over een binnenplaats, stoepje op, glazen deuren ... uitwijken.

Waar heb ik dat meer gezien? Pijnlijk treft mij de stemming in die gelagkamers, vol van een waarlijk nu mondain publiek. En ik herinner mij de logementen aan de Hoek van Holland, dag en nacht overrompeld van angstig aangereisde vreemdelingen, om verwanten op te wachten bij de Berlin-ramp. Datzelfde zich noodlottig schikken naar de eisen van het lichaam onder het zenuwrafelende, onzekere wachten. Datzelfde drukke gepraat van overspannen mensen, diezelfde verslagenheid in de ontredde eetzaal. Maar allemaal verbreederd, de aan elkander vreemdste elementen zonder plichtplegingen samen de intiemste zielenroerselen uitsprekend. Hun angsten, hun zorgen, hun leed en beproevingen der laatste weken, als een obsessie.

Een lange tafel staat voor het middagmaal gedekt. De waard is verheugd nog brood met kaas op het menu te hebben. Zijn huis is overvol, al zijn kamers vol, en nog telkens komen er, en smeken zenuwachtig om onderdak, om toch wat melk althans, die ze graag zouden warmen voor hun zuigelingen. Aanzienlijke families, aangekomen per auto, die ze moeten achterlaten, met hun personeel van kamenier, bonne, gouvernante.

En wat luchthartige bohémiens. Een jonge vrouw in wit wandelpak, een zwart steekje schuin over het voorhoofd, het gezicht gepoederd, haar zijden blouse gedurfd laag opengesneden. Een heer aan een tafel in het midden vertelt, dat hij officier is van de burgerwacht in een met granaten gloeiend bestookte kleine stad. Zij zijn eindelijk wel moeten lopen gaan, maar eerst heeft hij in het salon een Duits briefje voor de heren Duitsers gelegd, om niet alles mee te willen nemen. Doch zijn uniform, dat had hij er toch seffens op een stoel gehangen. En nu maar wachten, wachten, zonder inkomen, met net genoeg geld om het een jaartje zuinig uit te zingen. "Mon dieu, roept de mondaine bewonderend uit, een jaar

voor te leven, c'est encore chic!" En menigeen beaamt, zwiwend knikkend.

Dan even rakelen hier de gesprekken weer levendig op. En wonderlijk genoeg is het al Frans wat ge nu overal van de Antwerpenaar hoort, alsof al die Vlamingen aan de Hollandse grens pardoos hun schone landstaal zijn vergeten. Zij vertellen elkaar van gewonden, van gesneuvelde verwanten en vrienden, van de gruwzaamheid der granaten in de forten. Ja, langzamerhand ontspint zich zelfs een politieke discussie. Of, eigenlijk, discussie, dat mag het niet heten, want allen stemmen min of meer nadrukkelijk in als er een concludeert: Wat België gedaan heeft is Frankrijk te redden, tot eigen ramp en ondergang. Want wij, klein landje, zijn toch immers geen militaire natie, die tegen deze taak is opgewassen!

En de dame in het wit enthousiast: "Mij dunkt, voor zo een klein landje, dat onze jongens zich dan toch prachtig hebben gedragen, ma foi."

Maar plotseling verstomt alle gepraat, en er vaart een nieuwe ontroering door die stilte. Want een jong meisje is binnen gekomen en snikkend haar oude vader om de hals gevallen. Dagen aaneen had ze rondgezocht naar de door de Duitsers meegevoerde grijsaard tot zij hem plots in de volle zalen had herkend.

Zo wisselen de stemmingen der te strak gespannen zenuwen van al deze mensen. Een ogenblik later verschijnt groot en zelfbewust een soldaat in de deur, ziet rond, laat zich aanwijzingen geven uit het donker door aanbengers uit het volk. En onder ademloze stilte van de wat verlegen voor zich kijkende vluchtelingen stapt hij, het geweer geschouderd, door de volle zaal, en met een tartende lach

wenkt hij een bejaarde heer om hem te volgen naar een nabij zijnde kamer. Een der beide Hollanders, waarvan schrijver dezes, zoals ik reeds seinde, de tweede was, die toen kort na elkaar in scherp verhoor zijn genomen op vermoeden van spionage.

Maar ik bespaar u de bijzonderheden van dit uit agitatie voortgekomen geval, dat trouwens niets belangrijks is bij zoveel ellende en leed als ik op deze enkele dag in het Belgische vluchtoord Essen had gezien en gehoord.

Men schrijft ons:

Onder de te Breda aangekomen vluchtelingen bevinden zich 11 oude Ursulinen uit een klooster te Londerzeel, bezuiden Brussel. Zij hadden zich bij de nadering van de Duitsers in de kelder verborgen, daar zij niet meer konden vluchten. Enkele dagen hebben zij zo doorgebracht, totdat het klooster boven hun hoofd in brand gestoken werd en zij te voorschijn moesten komen. Er werd hen toegestaan naar Nederland te vluchten. Thans zijn zij in het gasthuis te Breda onder dak gebracht.

Voortdurend komen te Breda vluchtelingen aan.

8 oktober 1914

De Belgische mailboten Stad Antwerpen en Jan Breijdel, beide met vluchtelingen, zijn van Antwerpen naar Oostende Vlissingen gepasseerd.

Honderden zijn op Walcheren geland.

Gistermiddag zijn te Baarle-Nassau 450 vluchtelingen aangekomen, voornamelijk uit Mechelen en ook uit Hoogstraten, ze zijn per trein doorgevoerd naar Boxtel.

In Zundert zijn nog 3000 vluchtelingen, die reisgelegenheid afwachten. Ook in Breda brengen de treinen uit Roosendaal honderden vluchtelingen aan. Met vereende krachten worden alle mogelijke berggelegenheden voor de vluchtelingen ingeruimd, maar velen zijn naar Tilburg en Eindhoven doorgezonden.

Een Belgische vluchteling, die van haar tien kinderen er acht onderweg was kwijtgeraakt, was zo gelukkig deze allen in het liefdehuis te Eindhoven terug te vinden.

Gisteren zijn twee Belgische gewonden, die te Maastricht zijn verpleegd, naar het interneringskamp in Gaasterland gezonden.

Belgische spaarbankboekjes.

Voor de bezitters van Belgische spaarbankboekjes hier te lande heeft de minister van waterstaat, op voorstel van de directeur der Rijkspostspaarbank, een belangrijke maatregel genomen. Tengevolge van de abnormale toestand, die in België heerst, is het voor onze spaarbank niet mogelijk met de hoofdadministratie van de spaarbank daar te lande en gevestigd te Brussel in aanraking te komen. Dientengevolge kunnen ook geen machtigingen worden afgegeven voor terugbetalingen op Belgische spaarboekjes hier te lande. Hierin wordt nu voorzien door afgifte van orders van betaling door onze directeur der Rijkspostspaarbank namens de directeur der Belgische spaarkas.

Voor de uitbetaling worden de termijnen in acht genomen, door de Belgische spaarkas bepaald, namelijk: voor bedragen beneden 100 frank zo spoedig mogelijk; voor bedragen van 100 tot 500 frank binnen 14 dagen; voor bedragen van 500 tot 1000 frank een maand; van 1000 tot 3000 frank twee maanden; voor bedragen van 3000

frank en daarboven binnen zes maanden, terwijl in zeer bijzondere gevallen daarvan kan worden afgeweken.

Rotterdam.

Nimmer tevoren heeft men in onze stad zoveel ellende in zulk een kort bestek verenigd gezien als gisteravond aan de stations Delftse Poort en Beurs. Dit werd veroorzaakt door de aankomst van Belgische vluchtelingen uit Antwerpen en omliggende gemeenten.

Als je je lijf wilt redden, vlucht dan naar het noorden en het noordoosten: dit was het wachtwoord, dat gistermorgen door de militaire commandant van Antwerpen aan de non-combattanten was gegeven, aldus vertellen de vluchtelingen. En met duizenden hebben zij zich toen opgemaakt om deze raad op te volgen, niets meenemende dan wat in de haast bijeen gegrepen werd. Zij, die het konden halen, namen de trein, anderen gingen met alle mogelijke vervoermiddelen of te voet.

Gisteravond omstreeks half zeven kwam de eerste trein met vluchtelingen hier aan. Slechts weinigen stapten hier uit, de meesten gingen naar Den Haag en Amsterdam en er was ook een gezelschap bij, sterk 170 man, dat reisde op een collectief biljet en aan het station Delftse Poort overstapte voor Haarlem.

Daarna volgden de treinen met vluchtelingen elkaar onafgebroken op. Met een uur vertraging kwam aan het station Delftse Poort om 8 uur een extra trein met 1000 vluchtelingen aan; een andere volgde omstreeks kwart voor tien met een gelijk aantal, ongerekend degenen, die de gewone treinen aanbrachten. De beide extra-treinen hadden het station Delftse Poort tot eindpunt.

Maar het grootste aantal kwam om 8 uur aan. Vrouwen met 5 en 6 kleine kinderen, ieder kind sjouwend met vrachten veel te zwaar voor hun leeftijd, verschoppelingen in alle opzichten, hele gezinnen van een hoogbejaarde grootvader met kinderen en kleinkinderen, vrouwen die hun kinderen kwijt waren, mannen die hun vrouwen zochten. Allen zonder uitzondering zwervers, niet wetend waarheen; mensen in overspannen toestand bij wie schrik en angst op het gelaat stond te lezen. Sommigen wezenloos en doelloos voor zich uit starend, ineengezakt in de hoek van een wachtkamer, waar het toeval hen bracht. Honderden vulden zo de wachtkamers bij de derde klasse van beide stations. Dit waren de meest rampzaligen, mensen van alles ontbloot, velen met geen centiem op zak. Mensen die niets gegeten of gedronken hadden, nadat zij gistermorgen om elf uur in de trein waren gestapt.

Te Roosendaal had men hen weer in de trein gestopt, zeggende, dat zij naar Schiedam en Haarlem gingen. Betaald hadden zij voor de reis niet. Zo kwamen zij met de eerste extra trein hier aan.

Een honderdtal van deze van alles beroofde mensen is door de goede zorgen van twee dames, van het comité tot ondersteuning van Belgische vluchtelingen, dat zich te Schiedam vormde, van het station Delftse Poort per trein naar Schiedam gebracht, waar zij in het gebouw van de officierensociëteit onderdak zullen vinden.

Inmiddels was ook de viceconsul van België, de heer E. Knight met zijn echtgenote aan het station Delftse Poort verschenen. Door zijn zorgen werden de mensen van brood, koffie en melk voorzien. Vele handen waren behulpzaam en er werd gedaan wat men kon om het leed te verzachten. Eenieder kwam onder de indruk ervan. Een spoorwegman, gereed om zijn dienst te beginnen, opende op staande voet zijn broodtrommeltje en deelde zijn brood uit onder

de kinderen, die gans de dag koud noch warm over de lippen kregen. Hij zou het wel zonder doen.

Maar buiten deze groepen van armen brachten de treinen ook honderden meer gegoeden aan, die of doorreisden naar Den Haag, Amsterdam en andere plaatsen, of in pensions en hotels hier ter stede een onderkomen vonden. De dames van het stationswerk verleenden daarbij niet genoeg te waarden diensten. Padvinders stonden hen terzijde om de mensen naar de opgegeven adressen de weg te wijzen, opdat men de zekerheid had, dat zij in goede handen kwamen.

Al de vluchtelingen, die wij spraken, waren het erover eens, dat er gisteren door de Duitsers uit vliegtuigen met bommen gegooid is boven Berchem en Borgerhout, dat de Duitsers de Nete zijn overgetrokken, de troepen op de tweede fortelinie zijn teruggeweken, en dat in Roosendaal nog ten minste 6000 vluchtelingen de pleinen en straten vullen, waar zij in groepen op de stenen zijn neergevallen.

Maar gelukkig behoefde vannacht niemand van hen onder de blote hemel door te brengen. Daarvoor werd met spoed gezorgd. De Holland-Amerika-lijn had in haar loodsen en hotel 1200 bedden beschikbaar. De vrouwen en kinderen werden met de zogenaamde spoedwagens van de gemeente van het station naar het Bolwerk vervoerd en vandaar met bootjes naar het terrein van de Holland-Amerika-lijn overgezet. De mannen liepen naast of achter de spoedwagens, zoveel mogelijk van hun armoedige bagage meenemend.

Op dezelfde wijze werden de vluchtelingen, die zonder iets hierheen waren gekomen, van het station Beurs naar de loodsen van de Holland-Amerika-lijn gebracht.

Met de Vlissingse trein, die met vijf kwartier vertraging eerst te ruim 11 uur het station Delftse Poort binnenliep, kwamen nog ruim 600 uitgewekenen mee. De meesten reisden door naar Den Haag of Amsterdam met de trein, die op vertrekken stond. Een deel werd door tussenkomst van de dames van het stationswerk aan pensions geholpen, terwijl de rest op dezelfde manier naar de loodsen van de Holland-Amerika-lijn werd vervoerd.

De ganse avond, tot over middernacht, vulden duizenden nieuwsgierigen de pleinen voor de stations Beurs en Delftse Poort.

Tweehonderd en tien vluchtelingen heeft gistermiddag de stoomboot Telegraaf III uit Antwerpen aan de Nassaukade alhier aangebracht. De grootste helft bestond uit Russische gezinnen met veel kinderen, dan waren er enige Hollanders en de overige passagiers waren Belgen.

Bij aankomst van deze stoomboot stond het zwart van mensen aan de Nassaukade. Daaronder waren een groot aantal Belgen, voornamelijk vrouwen, die een familielid of kennis kwamen halen. Vele vluchtelingen brachten beddengoed en kledingstukken, geknoopt in lakens en doeken, mee. Dat was alles, wat zij in de haast bijeen hadden gebracht.

De Russen zijn voorlopig naar het hoofdbureau van politie gebracht.

De wegen naar onze grenzen zien zwart van de mensen. Eindeloze extratreinen brengen duizenden vluchtelingen aan het station Roosendaal aan, waarvoor voortdurend letterlijk gedrang heerst.

De aanblik is hartverscheurend; nonnen brengen zieken en wezen mee. De mensen schreien en wringen zich wanhopend de handen. Kinderen zijn hun ouders, ouders hun kinderen kwijtgeraakt. De drommen zijn nauwelijks te vervoeren; Roosendaal is welhaast in alle huizen vol en nog duizenden worden er hedenavond over Essen verwacht.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 7 oktober.

De ganse dag door donderen die lange, lange treinen uit Antwerpen, met de Belgische locomotieven ervoor, maar eindeloos aan tussen de perrons van het station Roosendaal. Dat is een grote stad van enkele honderdduizenden inwoners, die op de droeve raad van de bevelhebber der versterkte stelling, wel gans leeg schijnt te lopen naar het noorden en het noordoosten, verbijsterd van angst voor het geweld der Duitse kanonnen. Ik zou u de bevolking van zo een grote stad moeten beschrijven, van al wat daar woont in de koopmanspaleizen en de krotten, in villa's en achterbuurten, in de weeshuizen, de kloosters, de hospitalen, de krankzinnigengestichten, om een indruk te geven van die niet te stelpen stroom vluchtelingen, die ons land nu uit de genoemde richtingen overweldigt, zodat er geen helpen, geen ordenen aan schijnt.

Langs de overweg zie je ze aankomen uit de donkere avond, die eindeloze reeksen van in duister gelaten coupés van goederen- en beestenwagens, dat de machines slechts zwaar stampend vorderen met hun overal dicht samengedrongen last van vluchtelingen en al die inderhaast bijeengeraapte dingen uit de aan de beschieting overgelaten woningen.

Zo een grote volkstrek in verbijstering en schrik en hoe ze dan als schuw samendrommende kudden rondzoeken en vragen door het gedrang aan dit toch misschien wel uitgestrektste station van ons land, ik kan het u niet beschrijven, u geen denkbeeld geven van deze oorlogsellende, onder de allerarmsten en de voornaamsten van een burgerij, plots weggejaagd uit hun huizen, hun zaken, hun bezittingen, hun stad en hun land. Die uit elkaar gedrongen, smartelijk rondzoekende leden van een gezin, die gebrekkigen, die zieken, slap neergelegd op de steekwagens met bedden, zakken vol bagage geladen, omzwermd van gesluierde nonnen. De krijtende zuigelingen, en ach, die zielige vluchten zwarte weesjes, die sombere monniken, en gruwzaam die vier derde klasrijtuigen vol met daar in het donker opgesloten zinneloozen onder bewaking van de geestelijke broeders.

En telkens weer honderden drommen, bleek, verkommerd, en telkens hogere stapels tassen, zakken, bundels en doeken, in lakens geknoopt, hopen zich op, waaromheen de eigenaars, de moeders met de zuigelingen, de oude verpleegden opgewonden hun meegesleepte bezittingen zoeken.

Van visiteren is lang geen sprake meer, men laat hen doorgaan, natuurlijk zonder kaartjes, zoals zij uit het Antwerpse station weggevlucht zijn. Snikkend lopen ze rond of stom verwezen. Er zijn er, die in elkaar zakken van emotie in de benauwd hete zalen waar de mensenlucht hangt. Kinderen, zoekend en schreiend en schuw naar hun moeders, moeders verwilderd van angst naar hun kinderen. En allemaal goede mensen zijn er hier uit de stad om hen te helpen, te troosten. Onze soldaatjes weren zich dapper, door maar eindeloos weer de vrachten op hun schouders het reeds overvolle Roosendaal in te sjouwen. Ik zag er met zuigelingen op de arm, met kinderen aan iedere hand, die ze maar zoetjes susten.

Al die wiegjes, die kinderwagens, die vrouwen op een bundel kleren gezeten aan het station om hun zuigelingen aan de borst te laten. En de vrouwen. In rouw over hun gesneuvelde mannen, hun gevallen zonen in deze wrede verwarring. Tot ze eindelijk maar moedeloos neerstrijken op hun have, nu het dringen naar de treinen toch niet meer helpt, nu uit alle Brabantse steden bericht komt “met vluchtelingen overvol”. Het spoorwegpersoneel doet wonderen van organiserend talent, doch zo een aanhoudende nog wassende stroom is niet in zijn natuurlijke beddingen te houden. En dat onder die van angst haast redeloos geworden mensen.

Maar Nederland als toevluchtsoord voor verdrevenen, houdt ook hier zijn oude roep in ere. Wat een opofferingen, wat een goedhartige tederheid. Daar moest ge ze zien staan, die mannen bemoedigend sprekend, om de vermoeiden toch nog aan een zitplaats te helpen tot in alle lokalen van de stationsdienst, om de dorstigen, door het gedrang heen, water te brengen en elkeen zijn zoekgeraakte bezittingen zoveel mogelijk uit de chaos terug te geven. Mondaine mensen zitten met hun in grauwe zaken genaaide bagage, naast arme sjofelaars, blootshoofds, op blote voeten, voor zich uit de kinderen, met doeken om het lijf gebonden en op de rug een lorrig bundeltje aan een stok.

Lammen zie je verdragen, blinden geleiden, doofstommen maken angstig hun schrille geluiden, en de deftige heren, geridderd, en dames met bontpelsen over haar armen, de gezichten rood geschreid.

Maar niet alleen met de spoor, maar ook over de landwegen, te voet doemen de drommen op, die in de treinen geen plaatsen meer konden krijgen, en eindeloze stoeten van duizenden en duizenden en op allerhande wonderlijke voertuigen. Een kar, volgeladen met

enkele hier en daar samengeraapte kinderen, een wagen vol kloosterzusters, door de pastoor van de bok zelf gereden. Dat overtreft de felste verbeelding, zoals zij maar voorttrekken, opgejaagd en uitgeput langs die weg van Essen over Nispen hierheen.

Om 4 uur vanmiddag reeds gingen leden van het onvolprezen ijverig steuncomité huis aan huis rond om nog plaats voor duizenden te vragen, doch nu liggen dan ook alle gebouwen tot op de zolders vol; de Katholieke Kring en de fabriekruimten, de loodsen, de beide kerken tot eindelijk het station zelf als nachtasiel zal zijn ingericht. Want zeker verdubbeld is nu de bevolking en de levensmiddelen worden er reeds schaars.

En weer tussen de samenstuwende vluchtelingen door, die heldhaftigheid van een troep Belgische jongens, over ons land aangekomen om ijlings nog Antwerpen te bereiken en het bezettingsleger te gaan versterken in de stad, waar morgen het bombardement begint.

De gehele nacht zullen de treinen met vluchtelingen uit Antwerpen over Essen naar Rotterdam blijven rijden. Naar ik verneem zal de militaire overheid morgen 5000 broden en verdere voedingsmiddelen, benevens dekens, naar Roosendaal sturen voor de Antwerpse vluchtelingen. Van hedenmiddag half vier tot hedenavond half negen hadden de treinen hier reeds 15.000 vluchtelingen aangevoerd en sedert zijn er voortdurend treinen blijven aanrijden.

Uit Breda meldt men ons:

Tot diep in de afgelopen nacht zijn met alle mogelijke middelen van vervoer massa's Belgische vluchtelingen te Breda aangekomen.

Dank zij de prachtige medewerking van de burgerij en verschillende verenigingen, konden allen nog onderdak vinden. De grote circustent Wolff, twee bioscopen, gemeentewoningen, de melkerij Klein Wolfslaar en alle godsdienstige stichtingen herbergen samen bijna 2000 uitgewekenen. Er zijn thans 8000 vluchtelingen te Breda.

Hoewel er aan de grens bij Zundert nog voortdurend veel mensen aankomen, schijnt de grote toevloed toch enigszins geluwd. Inmiddels is de toevoer uit Roosendaal stopgezet. Alleen zij, die van de grens met de stoomtrams en andere middelen van vervoer komen, kunnen hier nog worden geholpen, al is het met veel moeite.

Rotterdam.

Tot diep in de afgelopen nacht heeft de vloed van Belgische vluchtelingen aangehouden. Extra treinen vol met vrouwen, kinderen en bejaarden zijn te twee uur en om half drie aan het station Delftse Poort aangekomen. Stapels goederen van deze mensen stonden vanmorgen opgeslagen op het perron. Heel de nacht is men, ten laatste doodop, in de weer geweest om hen met raad en onderstand te helpen.

Van gisteravond 11 uur tot hedenmorgen 6 uur heeft het vervoer van vluchtelingen van het station Delftse Poort naar de loodsen van de Holland-Amerika-lijn zonder ophouden plaats gehad. Alle uitgewekenen vonden daarin onderdak.

Vanmorgen bevonden zich in de loodsen 1360 vluchtelingen. Na wat geslapen te hebben, zagen de meesten er niet zo terneergeslagen, zo bedrukt uit als gisteravond. Er waren er, die ongerust waren over de weinige bagage, die ze in de overrijde vlucht nog hadden weten mee te nemen en die zij vannacht aan het

station Delftse Poort hadden moeten achterlaten. Doch ze kregen bij navraag de stellige verzekering, dat voor die bagage goed gezorgd werd.

Hier en daar zag men enige vrouwen in gebed verzonken. Een grijsaard had zijn gebedenboek nog weten te redden. Met bevende vingers bladerde hij in het grote boek, het ene Hebreeuws gebed na het andere prevelen.

De vluchtelingen werden goed gespijzigd. Snijbonen en aardappelen, worst, rijst met krenten, overvloedig brood, de meesten, vooral de jonge meisjes en kinderen, lieten het zich goed smaken. Toch waren er ook, die zo gedrukt gingen onder het naamloze leed, dat zo plots over hen gekomen was, dat het hun onmogelijk was iets naar binnen te krijgen.

Onder de vluchtelingen bevonden zich vele vrome joden, die bezwaar hadden aan de lange tafels plaats te nemen en die vroegen, of het niet mogelijk was, hun ritueel eten te verschaffen. De hoofdcommissaris van politie, die, evenals de burgemeester, hedenmorgen in de loodsen waar de vluchtelingen vertoeven aanwezig was, gaf dadelijk aan een der inspecteurs opdracht, dat verzoek in te willigen.

Er werd nu onmiddellijk een groep vrome joodse uitgewekenen gevormd, die naar een eetgelegenheid werd gezonden, waar koosjer voedsel te verkrijgen is.

Terwijl nu allen werden gespijzigd, werden de vluchtelingen ingeschreven en ingedeeld voor de plaats, waarheen ze zullen worden gezonden. Want de bedoeling is, hen heden zoveel doenlijk naar andere plaatsen van ons land te zenden, teneinde tegen de

nacht de loodsen van de Holland- Amerika-lijn weer vrij te hebben voor nieuwe transporten vluchtelingen.

Naar men ons mededeelde staan er 25 extra treinen in Essen, elk met ongeveer 1000 vluchtelingen gereed, om naar Holland te vertrekken. Hoewel er pogingen in het werk werden gesteld om deze treinen naar andere plaatsen te dirigeren, werden hier toch in de loop van de dag duizenden vluchtelingen verwacht.

Met de trein van 10 uur 45 hedenochtend kwamen er aan het station Beurs ongeveer 200, aan de Delftse Poort ruim 100 aan. Doch de grote vloed van uitgewekenen begon weer met de extra trein, die te 11 uur 45 aan het station Delftse Poort aankwam. Deze trein telde 14 wagons, overvol met vluchtelingen. Bij elke coupé vroeg een politieagent, wie doorreizen moest en wie hier wilde uitstappen.

De eersten mochten uitstappen en werden geleid naar de derde klasse wachtkamer, waar ze onmiddellijk brood met kaas en koffie kregen. Hoe mooi liefdewerk verrichten de dames van het stationswerk in deze dagen! Ze kennen geen vermoeidheid, van de vroege morgen tot diep in de nacht zijn ze in de weer, om de beklagenswaardige slachtoffers van de oorlog met raad en daad bij te staan. Na gespijzigd te zijn, vertrokken al deze uitgewekenen met de eerstvolgende trein, de meesten naar Haarlem.

De meesten van dit transport vluchtelingen, ongeveer tweederden, gingen echter niet verder. Ze moesten in de trein blijven, die nu over de ceintuurbaan naar het Maasstation stoomde waar hij te 12 uur 40 aankwam. Hier mochten ze uitstappen, en begaven de lange treurige stoeten uitgewekenen zich op aanwijzing van de politie, die

ook hier op loffelijke wijze haar moeilijke taak vervulde, naar de wachtkamers, waar de onbemiddelden op verdere hulp wachtten.

Deze laatsten werden naar het Maasstation gevoerd, met het oog op de nabijheid van de gebouwen der Holland-Amerika-lijn: het transport behoefde nu niet door de stad te geschieden.

Een transport van 25 totaal berooiden, bij vroegere gelegenheden hier aangekomen, is vanmorgen naar Veenhuizen gebracht.

Tweehonderd Russen, eveneens uit Antwerpen gevlucht, zijn in logementen gehuisd, daar Montefiore in haar tehuis geen plaats meer heeft.

Een groot aantal Belgen is in de laatste dagen met de Batavierboten van hier naar Engeland vertrokken.

Hedenmiddag omstreeks 12 uur bracht de stoomboot Eugénie, van de firma H. Braakman en C°, aan de Nassaukade ruim 300 vluchtelingen uit Antwerpen aan, onder wie een veertigtal Russen. Allen hadden inderhaast meegenomen wat voor het grijpen stond.

Hedennamiddag omstreeks half drie is de tweede extra trein met Belgische vluchtelingen uit Roosendaal aan het station Delftse Poort alhier aangekomen. Het was een trein van 27 rijtuigen, alle geheel bezet en samen op zijn minst 1000 vluchtelingen brengend. Een paar honderd verlieten aan dit station de trein, de overigen gingen met dezelfde trein naar het Maasstation door. In de wachtkamers daar en in de loodsen van de Holland-Amerika-lijn zijn nu een 1800 vluchtelingen bijeen.

Er is hun daar voedsel uitgereikt. Allen gaan naar de Wilhelminakade in de loodsen van de Holland-Amerika-lijn en in het

Uraniumhotel aan de Maashaven, dat voor 2000 mensen plaats heeft.

Amsterdam. Vluchtelingen uit Antwerpen.

In de afgelopen nacht, omstreeks één uur, zijn met de laatste trein uit het zuiden aan het Centraal-Station ongeveer 300 vluchtelingen uit Antwerpen hier ter stede aangekomen. Voor zover zij daartoe de middelen hadden, werden zij spoedig in grotere of kleinere hotels ondergebracht. Anderen (Hollanders) vonden onderdak bij familie hier ter stede of liefdadige stadgenoten, maar tenslotte bleven er toch nog een zestigtal uitgewekenen: mannen, vrouwen en kinderen, over, die niet wisten, waar ze het moede hoofd zouden neerleggen

Noch in de Toevlucht voor Onbehuisden, noch in de scholen, welke voor het verblijf van vluchtelingen zijn ingericht, (de Leerschool bij de Kweekschool in de Nieuwe Kerkstraat. In de voorbereidende school letter I in de Nicolaas Beetsstraat) was plaats.

De aanwezige leden van de Bond van Orde, de heren Wessel, de Vries en Van Biema, en mej. van Noort, de vertegenwoordigster van de afdeling Huisvesting van het Nederlands Comité tot steun aan Belgische en andere slachtoffers, hebben toen naar alle zijden getelefoneerd, en zo gelukte het, een deel der overblijvende vluchtelingen, de Hollanders, tegen garantie voor betaling vanwege de Bond van Orde, nachtlogies te verschaffen in het hotel Mesker, Herengracht 63. De anderen, Nederlanders en Belgen, werd gelegenheid gegeven de nacht door te brengen op de sofa's in de eersteklas wachtkamer. Mej. Van Noort zorgde voor hun stoffelijke belangen. Hedenmorgen zijn deze vluchtelingen overgebracht naar het Zeemanshuis. Verder was het Nederlands Comité tot steun van

de Belgische vluchtelingen, presidente Mevr. De Booy-Boissevain, de hele dag bezig in allerlei doorgangshuizen in onze stad in te richten. Van verschillende zijden mocht het daarvoor medewerking erlangen.

Een der vluchtelingen, een zwangere vrouw, is vannacht in het Binnengasthuis opgenomen, om daar de geboorte van haar kind af te wachten.

De hele dag hebben de dames van de afdeling huisvesting hard gewerkt om ruimte in gebouwen of leegstaande woningen te vinden, waar de talrijke vluchtelingen uit België voorlopig kunnen worden ondergebracht. Van de vertegenwoordiger van het comité te Roosendaal, de heer Bos, werd telegrafisch bericht ontvangen, dat vanavond 600 vluchtelingen naar Amsterdam zullen worden doorgezonden: morgen verwacht men er niet minder dan 3000.

In verband daarmee is het dringend nodig ruimte te vinden. Naar wij vernamen, zullen in het lokaal De Brakke Grond 150 vluchtelingen worden ondergebracht, in het Padvinderslokaal Rokin 6a, 40 à 50 jongens, voorts kleinere getallen in de percelen Herengracht 318 en 509, het lokaal van de meisjesgezellenvereniging Oosterpark 60, het kinderziekenhuis, het Zeemanshuis (bovenverdiepingen), enz. enz.

Ook is, naar wij vernamen, de grote diamantslijperij van de firma Asscher in de Tolstraat beschikbaar gesteld.

Velen beijveren zich ook hier ter stede om de onbeschrijflijke ellende der Belgische vluchtelingen te lenigen.

Verschiedene vluchtelingen trachten van Roosendaal over Terneuzen hun land weer te bereiken. Ook het dienstdoende

spoorwegpersoneel, waarvan de gezinnen in veiligheid zijn gebracht, wordt uitgenodigd langs die weg terug te keren. Ik ontmoette hier een spoorwegman met een grote zak geld, de kas van het Antwerpse centraal station, die hij niet meer had kunnen bergen, omdat alle banken gesloten zijn.

Onverpoosd rijden de treinen van hieruit naar Holland en ten dele ook naar Zeeland door. Daar de bagage meestal zonder enige aanwijzing in de goederenwagens is geladen, schijnt het hopeloos, om in deze verwarring iets weer te vinden.

Onze soldaten lopen nu ook met emmers drinkwater langs de wagons, om de uitgeputte vluchtelingen te laven.

Hansweert (Zuid-Beveland), 8 oktober. Duizenden vluchtelingen komen hier met boten en sleepschepen aan. De firma Braakman stelde vier boten gratis beschikbaar.

Eindhoven, 7 oktober. Hedennacht om 12 uur arriveerden hier ongeveer een 60-tal krankzinnigen onder geleide van 8 geestelijke broeders. Zij kwamen van Boechout bij Antwerpen. Door het gemeentebestuur was hen aangezegd zo spoedig mogelijk te vertrekken. Ze werden in de wachtkamer derde klas, die voor het Rode Kruis was ingericht, ondergebracht en worden morgen naar het nabijgelegen dorp Son getransporteerd.

Rotterdam.

Op dit ogenblik zijn de loodsen van de Holland-Amerika-lijn stampvol. In het Uraniumhotel bevinden zich 400 vluchtelingen.

Aan het Maasstation zijn er nog 1500 uitgeweken, die wachten om naar het Uraniumhotel vervoerd te worden.

Er wordt hedenavond behalve nog honderden vluchtelingen een afzonderlijk transport van 500 kinderen verwacht, die in de Sint Jozefsgezellenvereniging zullen worden ondergebracht.

Roosendaal, 8 oktober.

Verbijsterend en verbijsterender drommen de karavanen vluchtelingen uit Antwerpen aan. Wie konden, hebben de nacht in kelders doorgebracht, waar de donder van het geschut weergalmt. Als zij het er van angst niet meer konden houden, zagen zij de laaiende gloed in het zuiden en hier en daar reeds huizen branden in het midden der stad. De treinen konden de tienduizenden niet meer vervoeren. Dan trokken ze maar te voet naar Essen, waar ze vandaan komen. Trouwhartig en hulpvaardig is de ontvangst door onze Hollandse soldaten, die hen maar onvermoeid voort helpen hun bagage versjouwen. En de leden van elk gezin trachten dan elkaar te zoeken.

Vandaag hebben ook vele Antwerpenaren per schip hun geteisterde stad verlaten. De stoomschepen Princesse Marie José, Comtesse de Flandre en Belgique zijn vol vluchtelingen Vlissingen gepasseerd, op weg naar Zeebrugge. De Leopold II en de Princesse Henriette, eveneens vol vluchtelingen, passeerden Vlissingen met bestemming naar Oostende.

Van de Belgische grens.

Het goederenvervoerstation Roosendaal, dat geruime tijd vrijwel heeft stil gestaan, is nu weer vrij druk geworden. De aanvoer van suikerbieten voor de fabrieken in deze stad gaat vlot, en er blijkt voldoende rollend materiaal voor aanwezig te zijn. De suikercampagne is in volle gang. Ook wordt er heel wat vee en boter

naar België verzonden. De Belgische staatsspoor dirigeert daarvoor de wagens hierheen.